

Explanation of Sustainable City Criteria based on Conceptual Model of Transcendence City

ARTICLE INFO

Article Type

Analytic Study

Authors

Najme Dashtaki¹

Hamid Majedi*²

Farah Habib³

How to cite this article

Dashtaki N, Majedi H, Habib F. Explanation of Sustainable City Criteria based on Conceptual Model of Transcendence City. *Naqshejahan*. 2021 Nov 10; 11(3):109-127.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1400.11.3.6.3>

1. Phd Student in Urbanity, Department of Urbanity, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Department of Urbanity, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Department of Urbanity, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*Correspondence

Address: Department of Urbanity, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Article History

Received: 16 May 2021

Accepted: 05 Sep 2021

ePublished: 10 Nov 2021

ABSTRACT

Aims: The theory of the transcendence city has been presented with the aim of the quality of life of the citizens, the city and sustainable development. The question is how the city and the citizen can excel in an interactive relationship. The purpose of this study is to explain the components of the transcendence city in three dimensions of environmental, economic and socio-cultural sustainability from the perspective of the Holy Quran.

Materials & Methods: The research method used in this research is combination of qualitative research and content analysis, based on the strategic planning approach to the interaction of the city and the citizens. The conceptual framework depends on the highperformance architecture theory, with an interpretive approach. The content of the Holy Quran is coded in valid interpretations. Then, the selected texts were classified and categorized by ATLAS.ti software.

Findings: Totally, 315 codes were extracted from the propositions related to the research topic, which were classified into 53 components and 18 categories. Finally, in three dimensions of worldview, orientation, actions and behavior; the final model resulted in three dimensions of environmental, economic and social - cultural sustainability.

Conclusion: The conclusion of the research emphasizes on the three basic dimensions such as the divine worldview of citizens, the tendency towards perfection in human beings, and the actions and behavior of citizens within the framework of divine laws in order to reach the sustainable utopia. In the theoretical model described, citizens have a key role to play in creating a sustainable city.

Keywords: Holy Quran, Sustainable Development, Efficiency, Sustainability, Utopia, Strategic Planning.

CITATION LINKS

[1] Analysis of Population Changes and Activity in Tehran Metropolis Exclusion zone and... [2] Redesign of Collective and Private Spaces of Public... [3] Spatial continuity in contemporary Iranian architecture. [4] Designerly Approach to Energy Efficiency in High-Performance Architecture Theory. [5] Discourse of High-Performance Architecture: A Method to... [6] High-Performance Architecture: Search for Future Legacy in Contemporary... [7] From Smart-Eco Building to High-Performance Architecture... [8] Various Types of Islamic City and Pointing Out to Defining the Major... [9] Prioritizing for Healthy Urban Planning: Interaction of Modern Chemistry and Green... [10] Unstable Condition of Housing in Tehran: Disruption or Dynamism. [11] Endogenous versus Conventional Approach to Residential Development in Revitalize... [12] Effective Factors in Interpretation or Reading the Islamic Architectural... [13] Quranic Interpretation of Holy Light Idea in Islamic and Iranian Architecture of Safavid Era. [14] Comparative Study on New lighting Technologies... [15] Defining Sustainability Characteristics for Residential Buildings in Hot and Humid Climate (Case Study: Traditional Houses of Ahwaz). [16] Contemporary architecture of Iran. [17] Analyzing the Latent Logic of Inclusive Design... [18] Thermal comfort prediction by applying... [19] The Role of Dynamic Equilibrium in the Continuous... [20] Evaluation of Sustainable Urban Development... [21] Data mining and content analysis of the jury citations... [22] Dilemma of green and pseudo... [23] Effects of windward and leeward wind directions on outdoor thermal and wind sensation... [24] Impacts of urban morphology on reducing cooling load and increasing ventilation potential in hot-arid climate. [25] A novel design-based optimization framework for enhancing the energy efficiency of high-rise office buildings in urban areas. [26] Natural ventilation performance of ancient... [27] Barium oxide as a modifier to stabilize the γ -Al₂O₃ structure. [28] Generating Synthetic Space Allocation Probability... [29] Influence of permeability ratio on wind-driven ventilation. [30] Synthesize and Investigation of the Catalytic... [31] A study on terraced apartments and their natural... [32] The role of transcendence in a holistic view... [33] Transcendence, consciousness and order: Towards... [34] Rediscovering the later version of Maslow's hierarchy... [35] Thermal and energy performance of algae bioreactive... [36] Probable cause of damage to the panel... [37] Self-transcendence and mental health... [38] Self-transcendence as a human phenomenon. [39] Tafsir Al-Mizan. Qom: Islamic Publications Office... [40] Perfection in Creation: Process-based Dynamism... [41] Islamic principles in the field of environmental... [42] The effect of Quranic education on human perfection. [43] Reciting the Holy Quran Utopia. [44] The principle foundations of an Islamic economy.

تبیین چارچوب مولفه‌های پایداری شهری بر اساس مدل مفهومی شهر تعالی

نجمه دشتکی^۱، حمید ماجدی^{۲*}، فرح حبیب^۳

۱. دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. استاد، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
۳. استاد، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

اهداف: «شهر تعالی» با هدف رشد شهروندان، شهر و توسعه پایدار معرفی شده است. پرسش آن است که شهر و شهروند چگونه می‌توانند در یک رابطه دوطرفه، موجب تعالی یکدیگر شوند. هدف این پژوهش آن است تا به تبیین مؤلفه‌های شهر تعالی در سه بعد پایداری زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی از منظر قرآن کریم بپردازد.

روش‌ها: روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش، تحلیل محتوای کیفی، بر اساس رویکرد برنامه ریزی راهبردی به شهر و شهروندان است. چارچوب مفهومی به نظریه معماری سرآمد وابسته است و در آن با رویکرد تفسیری، محتوای قرآن کریم در تفاسیر معتبر مورد کدگذاری قرار می‌گیرد. سپس نسبت به طبقه بندی و مقوله بندی متون انتخابی توسط نرم‌افزار ATLAS.ti اقدام شده است.

یافته‌ها: در مجموع از میان گزاره های مرتبط با موضوع پژوهش، ۳۱۵ کد استخراج گردید که در ۵۳ مؤلفه و ۱۸ مقوله دسته بندی شدند و در نهایت در سه بعد جهان بینی، گرایش و اعمال و رفتار، مدل نهایی منتج شده، در سه بعد پایداری زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی ارائه گردید.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش سه بعد اساسی مانند ۱- جهان بینی الهی شهروندان، ۲- رایش به سمت کمال در انسان ها، و ۳- اعمال و رفتار شهروندان در چارچوب قوانین الهی مورد تأکید بوده و انتظار می‌رود که این نگرش منجر به «تعالی» و توسعه پایدار شهری و دست یابی به آرمانشهر پایدار شود. در مدل نظری توضیح داده شده، شهروندان نقشی کلیدی در ایجاد «شهر تعالی» بر عهده دارند.

کلمات کلیدی: قرآن کریم، توسعه پایدار، بهره‌وری، آرمانشهر، پایداری، برنامه ریزی راهبردی

مقدمه

در زمینه نظام شهرسازی و مدیریت شهری در کشورهای اسلامی آنچه بیش از هر چیزی خودنمایی می‌کند، اهمیت نظریه پردازی بر اساس اندیشه های بومی است. بازتعریف شهر اسلامی و الزامات مدیریتی آن [۱] ضرورتی اجتناب ناپذیر برای دست یابی به ارزش های پایدار اسلامی و ایرانی [۲-۴] و تحقق مفهوم سرآمدی [۵-۹] در معماری و شهرسازی معاصر محسوب می‌شود. در رویکردی انتقادی به شهرهای معاصر کشورهای جهان اسلام، تکیه بیش‌ازحد به نظریه‌های مطرح شده توسط غربی‌ها است؛ به‌طوری‌که فقدان تفکر و مکتب شهرسازی و شهر پایدار مستقل، امروزه کاملاً مشهود است. از این رو امروزه بازآفرینی اندیشه اسلامی [۱۰-۱۱] با نگاه به مفاهیم عمیق اسلامی [۱۲-۱۳] یک اولویت در موضوع برنامه‌ریزی و طراحی شهری محسوب می‌شود.

در نگاه جامع به مفهوم کمال و تعالی، اصول الهی بایستی در تمام شئون زندگی انسان و از جمله ساخت شهر و محیط زندگی لحاظ گردند. هماهنگی مقوله شهر و شهرسازی با نیازهای جدید [۱۴-۱۸] و فناوری های روزآمد و پیشرفته معماری و شهرسازی، از اهمیت به سزایی برخوردار است. از طرفی دیگر توسعه پایدار به عنوان مفهومی نوین در نظام شهری به معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای حداکثر سازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب رسانی به توانایی نسل های بعدی برای برآوردن نیازهایشان است [۱۹-۲۱]. تاکید بر مفاهیم متعدد پایداری در شهر [۲۲-۲۶] بخش مهمی از نظریه معماری سرآمد در معماری و شهرسازی است. نرم افزارهای نوین رایانه ای [۲۷-۲۸] و مصالح نوین ساختمانی [۲۹-۳۱] تغییراتی زیادی را در نگاه همه جانبه به پایداری ایجاد کرده است.

بر اساس تعریف مفهوم تعالی، بیشترین نتیجه تعالی شامل حس معنا در زندگی، بهزیستی، رضایت از زندگی و کاهش ترس از مرگ است. [۳۲] هاکسلی (۱۹۹۸) معتقد است باید تکنیک‌های رشد معنوی را به‌طور کامل کشف و در دسترس

منظر عقلانی و مادی‌گرا به جهان گسترده‌تر یا کیهانی‌تر، آگاهی از بخش جدایی‌ناپذیر از جهان بودن، توانایی ادغام گذشته و آینده برای ساختن حس حال است. [۳۲]

از نظر مازلو اگر نیازهای ابتدایی انسان برآورده شود، تصویری متفاوت پدیدار می‌شود. افرادی هستند که احساس دوست داشتن، احساس امنیت و احترام به‌صورت متقابل دارند. اگر این افراد را مورد مطالعه قرار دهید و بپرسید چه چیزی باعث ایجاد انگیزه در آنها می‌شود، آنها را در قلمرو دیگری می‌یابید. این افراد از چیزی فراتر از نیازهای اساسی، انگیزه می‌گیرند. نقطه کانونی به این قلمرو در پاسخ به این سؤالات است: لحظاتی که بیشترین رضایت را به شما می‌دهند، کدام است؟ لحظات تعالی چیست؟ کدام پاداش است که کار و زندگی شما را ارزشمند می‌کند؟ پاسخ به این سؤالات، اشاره به یک حقیقت غایی دارد. این همان چیزی است که رابرت هارتمن (۱۹۶۷) آن را "ارزش‌های ذاتی" می‌نامد: حقیقت، نیکی، زیبایی، کمال، تعالی، سادگی، ظرافت و غیره. آنچه از این مهم به دست می‌آید این است که این مرحله با تجارب ارزش‌های متعالی همراه است. کلتکو-ریورا (۲۰۰۶) در بررسی سلسله‌مراتب نیازهای مازلو، نسخه دقیق‌تر از سلسله‌مراتب، با در نظر گرفتن کارهای بعدی مازلو (به‌ویژه مازلو: ۱۹۶۹) و نوشته‌های مجله خصوصی وی (مازلو: ۱۹۸۲، ۱۹۷۹)، شامل سلسله‌مراتب شش سطحی است. [۳۴]

جدول ۱: سلسله‌مراتب شش سطحی نیازهای مازلو [۳۴]

قرار دهیم تا به‌واسطه عمل به آن، نهایت رضایت از عمق و تمامیت زندگی درونی ناشی شود. همچنین دو بخش تکمیلی از وظیفه کیهانی ما وجود دارد که باید نسبت به آن آگاه شویم: یکی در مورد خودمان که باید در تحقق و بهره‌مندی از ظرفیت‌هایمان حرکت کنیم و دیگری برای دیگران تا در خدمت به جامعه و در ارتقاء رفاه افراد محقق شود. در نهایت هدف معنویت، نوعی خروج انسان از قیدهای مادی و خودخواهانه‌اش برای رسیدن به ارزش‌های اخلاقی بالاتر است. [۳۳] از نظر مک کارتی و بوک وج، پنج حوزه مرتبط با تعالی، روابط، خلاقیت، تأمل، خوداندیشی و معنویت است. مک کارتی و بوک وج به نقل از مازلو (۱۹۶۹) در ارتباط با این پنج حوزه بیان می‌کند که روابط، ارتباط و وابستگی با دیگران را در برمی‌گیرد؛ مانند به اشتراک گذاشتن روایت‌های شخصی، برقرار کردن ارتباط با دیگران از طریق بیان ایده‌ها، احساسات و تعلق به یک خانواده، گروه یا جامعه؛ ویژگی‌های تعالی مربوط به این حوزه شامل حس اتصال با دیگران، افزایش پذیرش دیگران، گرایش به نوع‌دوستی و مولد بودن، به اشتراک گذاشتن خرد و تمرکز بیشتر روی ارزش شخصی افراد نسبت به نقش و جایگاه اجتماعی آن‌ها است. تأمل به‌عنوان سومین حوزه مرتبط با تعالی شامل تفکر عمیق و تأمل برانگیز در مورد سؤالات اساسی انسان است. نمونه‌ای از این سؤالات شامل ماهیت جهان و ماهیت زندگی است. ویژگی‌های تعالی مربوط به این حوزه شامل تغییر دیدگاه از

تعالی	به دنبال این است که دلیلی فراتر از خود داشته باشد و تجربه یک ارتباط و اشتیاق فراتر از مرزهای خود را از طریق اوج آن تجربه، تجربه کند.
خودشکوفایی	به دنبال تکمیل پتانسیل‌های شخصی است.
نیازهای مرتبط با احترام و عزت نفس	از طریق به رسمیت شناختن یا موفقیت و پیروزی، به دنبال عزت است.
نیازهای مرتبط با تعلق خاطر و عشق	به دنبال برقراری رابطه با یک گروه است.
نیازهای مرتبط با امنیت	به دنبال برقراری امنیت از طریق نظم و قانون است.
نیازهای فیزیولوژیکی (بقا)	به دنبال به دست آوردن ضروریات اساسی زندگی است.

هدف نهایی، رضایت‌بخشی در برآوردن نیازهای انسانی است. [۳۸]

در جمع‌بندی از دیدگاه‌های مطرح شده در مورد تعالی می‌توان بیان داشت که ازجمله مفاهیم اصلی مربوط به تعالی انسان، خوداندیشی، تغییر از خودمحوری به آگاهی از ابعادی بزرگ‌تر از خود، افزایش پذیرش خود و احساس انسجام یا یکپارچگی نفس است. تعالی به‌عنوان یک فرآیند توسعه پایدار تعریف می‌شود که منجر به تغییر دیدگاه از منظر عقلانی و مادی گرایانه به یک جهان وسیع‌تر می‌شود که با مرزهای شخصی گسترده‌تر در ابعاد بین شخصی، درون شخصی و فراشخصی مشخص می‌شود. در جدول ۲ نظریه‌پردازان مطرح در مورد تعالی و مقوله‌های مورد توجه آنان بیان شده است. (جدول ۲) هدف اصلی در این پژوهش، ارائه مدل مفهومی شهر تعالی در چارچوب سه بعد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی به‌عنوان ابعاد تأثیرگذار در پایداری شهر است که آنها را از منظر قرآنی تبیین می‌نماید.

تعالی معنوی به ظرفیت افراد برای دیدن زندگی از منظر بزرگ‌تر و عینی‌تر، خارج از احساس سریع او از زمان و مکان اشاره دارد. این دیدگاه تعالی، یک نگرشی متعالی است که در آن شخص، وحدت را می‌بیند. این چشم‌انداز، وسیع‌تر، جامع‌تر و یکپارچه‌تر است که در آن افراد، احساس تعهد به دیگران را توسعه می‌دهند. توجه به محیط زیست طبیعی و پیوند با طبیعت و منابع طبیعی [۳۵-۳۶] بخشی از نگاه جامع به مقوله تعالی با نگاه به سلامت است. رید معتقد است که تعالی خود به معنای گسترش مرزهای مفهومی خود از طریق درونی، بیرونی و موقتی است. درونی از طریق فعالیت با نگرش درونی، بیرونی از طریق نگرانی در مورد رفاه دیگران و موقتی به‌وسیله افزایش حضور در حال از طریق ادراک یکپارچه از گذشته و آینده است. کلماتی که می‌توان در توصیف تعالی خود استفاده نمود عبارتند از: دلسوز، دانا، قابل احترام، خلاق، باز، پیوسته، شهودی، معنوی [۳۷] کیفیت تعالی توسط تئوری‌هایی که بر اساس اصل هوموستازی و انسان محوری بنا شده‌اند، نادیده گرفته شده است. بر اساس این تئوری‌ها، انسان اساساً درگیر حفظ یا ترمیم تعادل درونی است و به همین منظور با کاهش تنش‌ها روبرو می‌شود و

جدول ۲: جمع‌بندی تعداد تکرار مقوله‌های مورد توجه تعالی از دیدگاه اندیشمندان (منبع: نگارندگان)

محققین	سال	مقوله‌های مورد توجه تعالی			
		فعالیت‌های تأمل برانگیز و بحث‌های فلسفی	فرا تر از نگرانی‌های شخصی به دنبال کمک به دیگران	حس اتصال با خود، موجود دیگران و مقدس	فعالیت و گرایش‌های معنوی
رید	۲۰۰۸	✓	----	✓	✓
مازلو	۱۹۶۹/۱۹۹۹	----	✓	✓	----
تورنستام	۱۹۹۷	✓	✓	----	----
هاویگورست	۱۹۶۱	----	----	✓	✓
هاکسلی	۱۹۶۸	----	----	----	✓
مک کارتی و بوک وج	۲۰۱۳	✓	----	----	✓
الیسون	۱۹۸۳	----	----	----	✓

پیدمونت	۱۹۹۹	-----	✓	✓	----
فرانکل	۱۹۶۳/۱۹۶۹	-----	✓	✓	✓
تعداد تکرار مقوله‌های مطرح شده	۳	۳	۴	۶	۳

مواد و روش‌ها

روش تحقیق، کیفی از نوع تحلیل محتوا می‌باشد. همچنین از نرم‌افزار ATLAS-ti برای تحلیل متن تفسیر میزان استفاده گردید. از ویژگی‌های این نرم‌افزار می‌توان به امکان نوشتن کد برای هر مقدار از متن، وجود پیوند بین کد و متن، عدم وجود محدودیت برای کدنویسی، کمک به تفکر نظری خلاق و امکان ایجاد شبکه مفهومی و ویرایش آن اشاره نمود. مراحل انجام روش تحقیق به شرح زیر است:

مرحله اول شامل شناسایی آیات قرآن مرتبط با موضوع، جستجوی تفسیر مربوط به آن در نرم‌افزار جامع تفاسیر نور و گرفتن خروجی از آن است. واحد تحلیل در این پژوهش بر مبنای واحد آیات است. آیات مربوط به موضوع از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و جستجوی کلیدواژه در نرم‌افزار جامع تفاسیر نور انتخاب و توسط دو نفر از مدرسان علوم قرآنی اعتباریابی گردید. سپس تفسیر هر یک از آیات در نرم‌افزار جامع تفاسیر نور بررسی و از آن در نرم‌افزار Word خروجی گرفته شد. به دلیل آنکه تفسیر میزان، تفسیر قرآن به قرآن می‌باشد و علامه طباطبایی در تفسیر یک آیه به چندین آیه مرتبط دیگر استشهاد می‌کند و بدین طریق آیات مرتبط با یکدیگر در این تفسیر به راحتی قابل شناسایی است، در این پژوهش، از تفسیر میزان استفاده گردید (شکل ۱).

شکل ۱- استخراج آیات قرآن مرتبط با موضوع و تفسیر میزان مربوط به آن در نرم‌افزار جامع تفاسیر نور (ترسیم: نگارندگان)

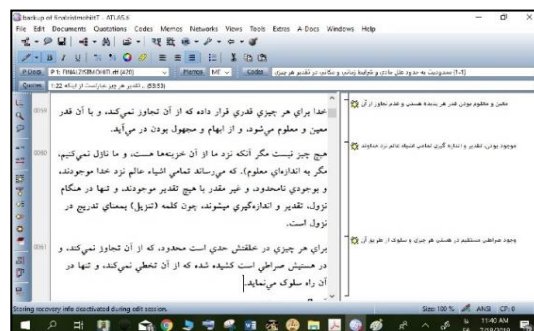
مرحله دوم شامل کدگذاری اولیه مفاهیم ذکر شده آیات منتخب در تفسیر میزان از طریق نرم‌افزار ATLAS-ti و شناسایی زیرمؤلفه‌ها است. پس از وارد کردن متن انتخابی تفسیر میزان از نرم‌افزار Word به نرم‌افزار ATLAS-ti، با مرور متون، بخش‌هایی از متن که حاوی واحد معنایی بود، انتخاب و برای بخش مربوطه کدی در نظر گرفته شد (شکل ۲). در این مرحله کدگذاری باز صورت گرفت. از دو روش برای نام‌گذاری کدها استفاده شد؛ در روش اول، کدگذاری بر اساس محتوای پنهان متن صورت گرفت و کدها ضمن وفاداری کامل پژوهشگر به متن تفسیر میزان، بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای پیشنهاد گردید. در روش دوم عناوین کدها بر اساس محتوای آشکار متن و با استفاده از اصطلاحات به کار گرفته شده متن انتخاب گردید. در فرآیند کدگذاری تحقیق، نحوه کدگذاری با هدف تحقیق ارتباط مستقیم داشت. به عنوان مثال ممکن بود بخشی از متن تفسیر میزان، از آنجاکه با هدف تحقیق ارتباطی نداشت، هیچ کدی به آن اختصاص داده نشود و یا در بخش دیگر بیش از دو کد به آن داده شود.

مرحله سوم شامل طبقه‌بندی زیرمؤلفه‌ها و دستیابی به کدهای محوری (مؤلفه‌ها) است. در این مرحله پس از استخراج مفاهیم و شناسایی کدهای اولیه (زیرمؤلفه‌ها)، از مقایسه مفاهیم و طبقه‌بندی آن‌ها، برخی کدهای اولیه مشابه حذف شدند. به عنوان مثال چند کد با کلمات مختلف در متن وجود داشت که حاوی یک معنا بود، این کدهای مشابه در متن حذف و مابقی کدهایی که مفاهیم مشترک داشتند در یک طبقه، کنار هم قرار گرفتند و مؤلفه‌ها (کدهای محوری) را تشکیل دادند (شکل ۳). در این مرحله تعداد زیادی از زیرمؤلفه‌ها به دلیل شباهت کدهای اولیه آن حذف شدند و سعی گردید تنها زیرمؤلفه‌هایی باقی بماند که دارای مفاهیم مجزا و مستقل باشد.

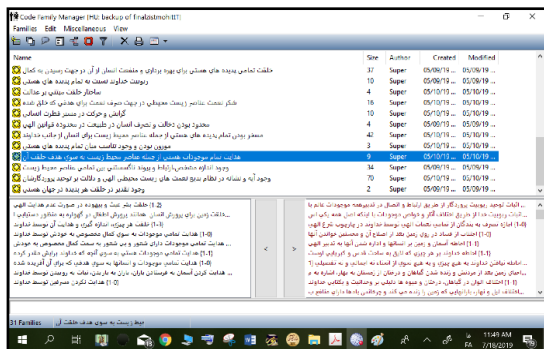
مرحله چهارم شامل طبقه‌بندی مؤلفه‌ها و دستیابی به درون‌مایه‌ها (مقوله‌ها) است. پس از طبقه‌بندی مؤلفه‌ها، مؤلفه‌هایی که با یکدیگر مفاهیم مشترکی داشتند در کنار یکدیگر قرار گرفتند و درون‌مایه‌ها (مقوله‌ها)، شکل گرفتند (شکل ۴). معیار مقوله‌بندی می‌تواند برحسب معنی (مقوله‌های مضمونی)، ترکیب کلام (افعال، صفات) و یا تعبیری یا توصیفی باشد. در این پژوهش معیار مقوله‌بندی برحسب معنی، مقوله‌های مضمونی است.

مرحله پنجم شامل طبقه‌بندی مقوله‌ها و دستیابی به ابعاد اصلی است. ابعاد از مجموعه مقوله‌های مرتبط ناشی می‌شود. در این مرحله پژوهشگر می‌تواند به محض مشخص شدن هر مقوله از آنجا که حضور ذهن کافی نسبت به موضوع دارد، بعد مربوط به مقوله‌ها را نیز تعریف نماید (شکل ۵). این در حالی است که چنانچه در تحلیل محتوا از نرم‌افزار استفاده نگردد با حجم انبوهی از زیرمؤلفه‌ها، مؤلفه‌ها و مقوله‌ها روبرو می‌شود که تعریف بعد مربوط به آن‌ها دشوار است.

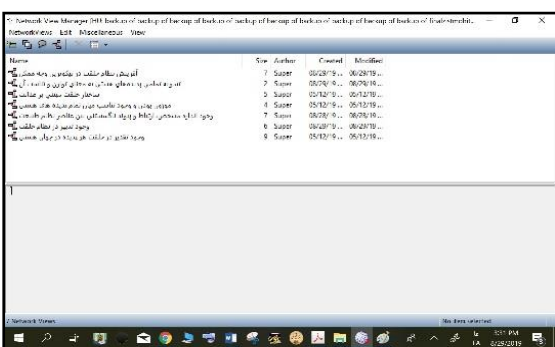
مرحله ششم شامل بازنگری، حذف موارد مشابه، ایجاد چشم‌انداز شبکه بین ابعاد اصلی، مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و دستیابی به مدل تحقیق است. پس از دستیابی به ابعاد اصلی پژوهش، بار دیگر فرآیند کدگذاری از آغاز تکرار شد. مجدداً کدها خوانده شده و سازگاری کدهای نوشته شده، کنترل گردید تا اطمینان حاصل شود که هیچ‌گونه اشتباهی در اطلاعات وجود ندارد. در این فرآیند برخی کدها مجدداً حذف شدند، برخی از آن‌ها در دل کدهای دیگر قرار گرفتند یا برچسب برخی از آن‌ها تغییر کرد (شکل ۶).

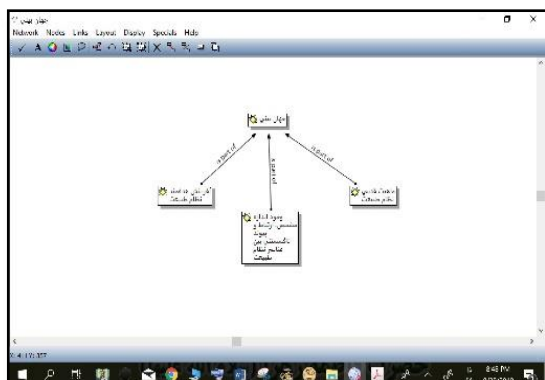
شکل ۲ - کدگذاری متن تفسیر المیزان در نرم‌افزار اطلس و تعیین زیرمؤلفه‌ها (ترسیم: نگارندگان)

شکل ۳ - طبقه‌بندی زیرمؤلفه‌ها و دستیابی به کدهای محوری (مؤلفه‌ها) (ترسیم: نگارندگان)

شکل ۴ - طبقه‌بندی مؤلفه‌ها و دستیابی به درون‌مایه‌ها (مقوله‌ها) (ترسیم: نگارندگان)

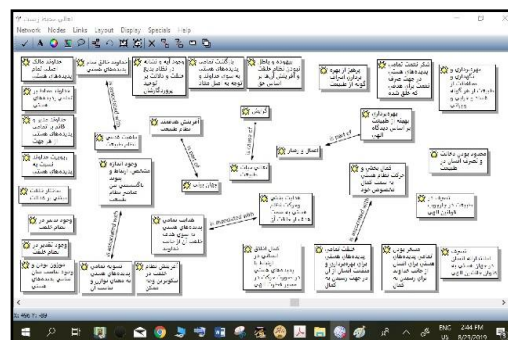

شکل ۵ - طبقه‌بندی مقوله‌ها و دستیابی به ابعاد اصلی (ترسیم: نگارندگان)

غیرمتناهی بر متناهی سیطره و غلبه‌ای دارد که هیچ چیز از کمالات او را فاقد نیست. بنابراین دیگر معنا ندارد که موجودی از موجودات و یا یک ناحیه از نواحی وجود او، از خدا پوشیده بماند، هم چنان‌که دیگر ممکن نیست به موجودی نظر بیفکنیم و از مالک آن غفلت داشته باشیم.

خداوند در آیات «وَحَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا»، «إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ» و «كُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ» به مفهوم تقدیر در خلقت تمامی پدیده‌های هستی اشاره می‌کند. علامه طباطبایی در تفسیر معنای تقدیر بیان می‌کند؛ تقدیر دو مرحله دارد، یک مرحله از آن تمامی موجودات عالم طبیعت و ماورای طبیعت را شامل می‌شود، این تقدیر در این مرحله عبارت است از تحدید اصل وجود به حد امکان و معلوم است که این تقدیر شامل تمامی ممکنات می‌شود و تنها موجودی که حد امکان خداوند است که هستی‌اش از چهارچوب حد بیرون است. یک مرحله دیگر، تقدیر مخصوص به عالم مشهود است که تقدیر در این مرحله عبارت است از تحدید وجود اشیای موجود در آن، هم از حیث وجودش، هم از حیث آثار وجودش و هم از حیث خصوصیات هستی‌اش؛ بدان جهت که هستی و آثار هستی‌اش با امور خاصه از ذاتش یعنی علل و شرایط ارتباط دارد و به خاطر اختلاف همین علل، شرایط هستی و احوال او نیز مختلف می‌شود.

در جهان‌بینی الهی در مولفه اجتماعی آیه "وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ" دلالت دارد بر اینکه علم، تمامی‌اش از آن خداست و اگر انسان به چیزی علم و احاطه پیدا می‌کند به مشیت و خواست خداوند است؛ و نیز آیه "وَمَا أَوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا" که دلالت دارد بر اینکه در عالم، علمی است بی‌کران که از آن دریا جز قطره‌ای به آدمیان نداده‌اند. بنابراین حقیقت امر این است که حقیقت علم جز در نزد خداوند یافت نمی‌شود. همچنین آیه "وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ"، احاطه کامل خداوند را تبیین می‌کند تا بفهماند که خداوند محیط به انسان و به علم انسان است و انسان احاطه‌ای به علم خدا ندارد مگر به آن مقداری که خود

شکل ۶ - بازنگری، حذف موارد مشابه، ایجاد چشم‌انداز شبکه بین ابعاد اصلی، مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و دستیابی به مدل تحقیق (ترسیم: نگارندگان)

یافته‌ها

یکی از موضوعات مطرح در شهر تعالی این است که چگونه یک شهروند به‌عنوان مدیر شهری و تاثیرگذار بر تصمیم سازی در شهر یا یک شهروند عادی می‌تواند موجب تعالی شهرش شود؟ بر اساس این دیدگاه، آیات قرآن کریم و تفسیر جلدی المیزان بررسی گردید. خروجی نرم‌افزار اطلس در تحلیل محتوای کیفی نشان داد که نقش شهروند در تعالی شهر را می‌توان در سه بعد جهان‌بینی الهی، گرایش به کمال و اعمال و رفتار او در چارچوب شرع الهی مورد توجه قرار داد. در ادامه هر یک از این سه بعد در چارچوب سه مولفه پایداری (زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی) به تفصیل توضیح داده می‌شود.

در جهان‌بینی الهی در مولفه محیط زیست می‌توان جایگاهی قدسی در قرآن یافت. در نگرش توحیدی، یک نظام «محیط و محاطی» در عرصه محیط زیست برقرار است که خالق طبیعت و ماورای آن به‌مثابه محیط و غیر او، ازجمله زیست‌مندان زمینی، محاط شمرده می‌شوند. آیات ۹۲ سوره هود، آیه ۱۲۶ سوره نساء و آیه ۵۴ سوره فصلت بر محیط بودن خداوند بر همه چیز دلالت دارند. در حقیقت خداوند مالکی است غیر مملوک و محیطی است که کسی به او احاطه ندارد (نساء: ۱۲۶) [۳۹]. علامه در تفسیر آیه ۵۴ فصلت بیان می‌دارد که نامتناهی به سراسر وجود متناهی محیط است، به‌طوری‌که به هیچ نحو از انحصاری که بتوان فرض کرد متناهی نمی‌تواند غیرمتناهی را از حد کمالش دفع کند، بلکه

او خواسته باشد. بنابراین علم هر چیزی نزد خداست، خداوند است که هر کسی را به هر قدر که بخواهد علم روزی می‌کند. و در آیه "وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ" منظور از اینکه می‌فرماید: "و شما نمی‌دانید" این است که شما به غیر آنچه خدا تعلیمتان داده نمی‌دانید و آنچه می‌دانید او به شما تعلیم داده، هم چنان که فرموده: "وَيَعْلَمُهُمُ الْكِتَابُ". در حوزه پیمان‌های فردی و اجتماعی نیز منظور از عهد در آیه ۱۰۰ سوره بقره، مطلق تکلیف‌هایی باشد که متوجه به مؤمنین شده، چون در قرآن ایمان مؤمن را عهد و میثاق او نامیده است؛ و همچنین تکالیفی را که متوجه آنان کرده عهد خوانده است و شاید به جهت همین که این معنا مورد نظر بوده، کلمه عهد را مفرد آورد، چون تمامی تکالیف را یک عهد و یک ایمان شامل می‌شود. و مراد از عهد خدا در آیه ۷۶ آل عمران، آن پیمانی است که خداوند از بندگان خود گرفته است که عبارت است از: "تنها او را پرستند و به او ایمان آورند" و در آیه ۷ سوره توبه استقامت و استواری در عهد را از تقوی شمرده است.

در جهان‌بینی الهی در مولفه اقتصادی نیز خداوند بیان می‌کند که رزق بر خداوند واجب است و در قرآن کریم مکرر آمده که روزی دادن، یکی از افعال مختص به خدای تعالی است و اینکه روزی، حقی است برای خلق بر عهده خداوند "أَمِنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ"، که به خوبی دلالت دارد بر اینکه غیر از خداوند روزی دهنده‌ای نیست. علامه بیان می‌کند که اولاً رزق به طور حقیقت جز به خدا منسوب نمی‌شود و هر جا به غیر او نسبتش دهند از قبیل نسبت عمل خدا به غیر خدا دادن است، مانند آیه "وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ" که از آن استفاده می‌شود رازق، بسیار است و خدا بهترین آنان است؛ ثانیاً مشخص می‌شود که آنچه خلق در وجودشان از آن بهره‌مند می‌شوند، رزق ایشان و خدا رازق آن رزق است.

از نظر علامه رزق، چیزی است که مورد انتفاع مرزوق واقع شود و ربطی به زیادی و کمی مال ندارد. رزق به معنای چیزی است که مورد انتفاع مرزوق قرار بگیرد. از هر رزقی، آن مقدار رزق است که مورد انتفاع واقع شود، پس اگر کسی مال

بسیاری جمع کرده که به‌غیر از اندکی از آن را نمی‌خورد، در حقیقت رزقش همان مقداری است که می‌خورد، بقیه آن رزق او نیست مگر از این جهت که بخواهد به کسی بدهد که از این جهت رزق است. معنای "وَرَزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ"، توصیف رزق به صفت بی‌حسابی، از این بابت است که رزق از ناحیه خداوند بر طبق حال مرزوق صورت می‌گیرد، نه عوضی در آن هست و مرزوق نه طلبی از خدا دارد و نه استحقاقی نسبت به رزق، آنچه مرزوقین دارند حاجت ذاتی و یا زبانی ایشان است که هم ذاتشان ملک خدا است و هم حاجت ذاتشان و هم احتیاجاتی که به زبان درخواست می‌کنند. رزق هر چند از جانب خداوند، عطیه‌ای بدون عوض است ولیکن درعین حال اندازه دارد تا چه اندازه‌ای را خواسته باشد. نتیجه آنکه آنچه خیر در عالم هست به دست او و از ناحیه او است. رزق عطیه‌ای است از ناحیه خدا بدون اینکه بنده استحقاق آن را داشته باشد و رزق خدا عوض حقی باشد که بنده بر او دارد. ملک و عزت و هر خیر اعتباری از خیرات اجتماع از قبیل مال و جاه و شوکت و امثال اینها هر یک به‌نوبه خود رزقی است که مرزوق از آن بهره‌مند می‌شود.

از طرفی آیه ۹۶ سوره اعراف به این موضوع توجه می‌کند که اگر اهل قریه‌ها ایمان و تقوا داشته باشند از برکات آسمان بهره‌مند می‌شوند و مطابق با آیه ۲۷ سوره شوری، بیان سنت الهی در روزی دادن بر طبق حال مردم است و می‌فرماید: صلاح حال مردم در اندازه ارزاقشان دخالت دارد و این با طغیانی که در بعضی ثروتمندان مشاهده می‌کنیم و می‌بینیم که روز به روز ثروتمندتر می‌شوند منافات ندارد، برای اینکه خدای تعالی غیر از آن سنت، سنتی دیگر نیز دارد. همچنین سنت سومی دارد، که آن سنت مکر و استدراج است. پس سنت اصلاح، یعنی اندازه‌گیری رزق، سنتی است ابتدایی که با آن، حال انسان‌ها اصلاح می‌شود، مگر آنکه خداوند بخواهد انسانی را در مورد امتحان قرار دهد که در آن صورت دیگر به طور موقت از سنت قبلی‌اش چشم می‌پوشد یا به خاطر کفران نعمت و تغییر آن، سنت قبلی خود را که دادن رزق

مفاهیم استخراج شده از تفسیر المیزان دارای ۵ مقوله، ۲۰ مؤلفه و ۱۰۲ زیرمؤلفه می‌باشد که به شرح مندرج در جدول ۳ است.

به مقتضای صلاح حال او بود تغییر دهد که در این صورت سنت دیگری به کار می‌برد و آن این است که آنقدر رزقش را وسعت می‌دهد تا طغیان کند. در بعد جهان‌بینی الهی،

جدول ۳ مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و نشانگر بعد جهان‌بینی الهی برگرفته از نرم‌افزار ATLAS.ti7 (منبع: نگارندگان)

مؤلفه	مقوله	بعد
وجود تدبیر در نظام خلقت	وجود اندازه مشخص، ارتباط و پیوند ناگسستگی بین عناصر نظام خلقت	جهان‌بینی الهی در حوزه محیط زیست
وجود تقدیر در نظام خلقت		
موزون بودن و وجود تناسب میان تمامی پدیده‌های هستی		
ساختار خلقت مبتنی بر عدالت		
تسویه تمامی پدیده‌های هستی به معنای توازن و تناسب		
آفرینش نظام خلقت در نیکوترین وجه ممکن		
وجود آیه و نشانه در نظام بدیع خلقت و دلالت بر توحید پروردگارشان	آفرینش هدفمند نظام طبیعت	جهان‌بینی الهی در حوزه اجتماعی
بازگشت تمامی پدیده‌های هستی به سوی خداوند و توجه به اصل معاد		
خداوند خالق تمام پدیده‌های هستی	ماهیت قدسی نظام طبیعت	
خداوند مالک اصلی تمام پدیده‌های هستی		
خداوند محاط بر تمامی پدیده‌های هستی		
ربوبیت خداوند نسبت به پدیده‌های هستی		
خداوند مدبر و قائم بر تمامی پدیده‌های هستی از هر جهت		
تعلیم تمامی موجودات هستی توسط خداوند	ماهیت قدسی علم، پیمان‌های فردی و اجتماعی، عدالت	

وابسته بودن تمامی علوم در جهان هستی به علم خداوند		
پایبندی به دستورات الهی در تمامی عهدهای فردی و اجتماعی انسان		
ظلم در تضاد با عدالت ناشی از اعمال انسانی نه از جانب خداوند		
ایمان به امداد الهی در کمک خیرخواهانه و کم نشدن ثروت به هنگام اتفاق	ماهیت قدسی مال و ثروت	جهان‌بینی الهی در حوزه اقتصادی
روزی تمام انسان‌ها منتسب به خداوند		

نیازهای شیء یا اشیاء موجود در عالم به یکدیگر است، ولی خود این فرصت طلایی را به دست هنرمندان و معماران هر عصر و زمان می دهد که در پرتو نور شکوفنده و روزافزون اندیشه انسانی، به همراه دست مایه هایی از جنس علم و تکنیک و تکنولوژی که از میدان تجربه های گذشته و حال خود به همراه برمی دارند، قدمی دیگر و فراتر در بستر پیمایش راه زنده، فرایند مدار یا تکامل محور هر چیز با مقصد همگونی با مطلق کمال» (یعنی همان «صبرورت الی الله») بردارند. [۴۰]

در این راستا، هرگونه بهره‌برداری از محیط زیست باید به گونه‌ای باشد که انسان با تصرف در آن، بر اساس خواست و اراده خداوند و نه بر اساس زیاده‌خواهی‌ها و هواهای نفسانی، بتواند هم خود به سمت کمال و رشد حقیقی حرکت کند و هم با این تصرف -که حدود و جهت‌گیری‌های آن به صورت کامل و دقیق از طریق دین مشخص شده است- مانند مربی، محیط زیست را نیز به سمت کمال و رشد حقیقی حرکت دهد [۴۱]. بنابراین کمال نهایی انسان آن گاه حاصل

گرایش به سمت کمال اصل دیگر است. اگر هر تبدیل و تحول نظام مندی یا ایجاد هر نوع گوناگونی کمال محور در صورت یک شیء را یک «جزء حرکت» از مجموعه جزء حرکت های مطرح در نظام مرکب الجزاء و البته فرایند مدار حرکت تکاملی شیء در موجودیت زمینی آن بدانیم و بنامیم، با توجه به اصل بنیادین ثبات و جاودانگی جوهره عقلانی یک شیء و ثبات و پایدار اصول یا سنتهای عقلی جاودانه و تبدیل ناپذیر و تحویل ناپذیر الهی در فرایند کمال محور آفرینش جهان، این تبدیل ها و دگرگون شدن های پی در پی و البته صوری (یا همان تجلیات گوناگون و صورت مند برآمده و وجود پذیرفته از حقیقت واحده آسمانی یا علمی یک شیء) هستند که در مجموع تحقق بایسته و شایسته حرکت متحدالاجزاء و در وحدت شیء را در نیل به هدف مقصود (یعنی نیل به همان کامل ترین صورت از پیش تعریف و تبیین شده برای شیء در همگونی با صفات دانش بنیان الهی) محقق می سازد. این تبدیل ها و دگرگون شدن های پی در پی (و البته نظام مند و فرایند مدار) در صورت، (اگرچه در پاسخ به گوناگونی های واقع شونده و متوالی در صورت

خواهد شد که تمام استعدادها و ظرفیت‌های انسانی او در بعد بینش‌ها، گرایش‌ها و توانش‌ها به فعلیت تام برسد و رفتارها جنبه انسانی و الهی پیدا کند و مدار حرکت تکاملی

جدول ۴: مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و نشانگر بعد گرایش به سمت کمال برگرفته از نرم‌افزار ATLAS.ti7 (منبع: نگارندگان)

مؤلفه	مقوله	بعد
هدایت بخشی و حرکت نظام هستی به سمت هدف	هدایت بخشی و حرکت نظام هستی به سمت هدف از خلقت	گرایش به سمت کمال
کمال اخلاق انسانی در ارتباط با پدیده‌های هستی در صورت حرکت در مسیر فطرت الهی	به سمت کمال کمال بخش‌ی و حرکت نظام هستی مخصوص خود	
خلقت تمامی پدیده‌های هستی برای بهره‌برداری و منفعت انسان از آن در جهت رسیدن به کمال		
مسخر بودن تمامی پدیده‌های هستی برای انسان برای رسیدن به کمال از جانب خداوند		

از امانت‌های الهی است و هر انسانی در بهره‌برداری از منابع طبیعی، در چارچوب شرع الهی مجاز است و می‌بایست شکرگزار این نعمت الهی باشد. با توجه به اینکه شکر هر نعمت متناسب با آن نعمت است، بنابراین سپاسگزاری در برابر نعمت‌های خداوند اقتضا می‌کند که بهره‌برداری از این نعمت‌ها، مطابق خواست او و در راستای هدایت و سعادت خودش باشد. قرآن از دو زاویه به مسئله محیط زیست توجه کرده است: تعدادی از آیات با تبیین جهان‌بینی قرآنی، گونه‌ای خاص از روابط را میان انسان و محیط زیست تنظیم می‌کنند و دسته‌ای دیگر از آیات با بیان مجموعه‌ای از گزاره‌های اخلاقی، رفتارهای زیست‌محیطی بشر را هدایت می‌کند. رفتارهای زیست‌محیطی که موجب فساد بر روی زمین نشود. البته فساد مورد نظر آیات قرآن کریم، فسادهای تشریعی است، یعنی آن فساد که به دست بشر پدید می‌آید. از منظر قرآن کریم این اعمال صالح است که مانع از فساد تشریعی و باعث اصلاح زمین، عمارت و آبادانی آن می‌شود. بنابراین وقتی اعمال زیست‌محیطی انسان در چارچوب نظام الهی باشد، تمامی پدیده‌های هستی از جمله عناصر محیط زیست در مسیر کمال و تعالی خود قرار می‌گیرند. (جدول ۵)

اعمال و رفتار در چارچوب شرع الهی تعریف می‌شود. نظام معرفتی افراد که متأثر از مرتبه وجودی آنها است، نه تنها ابعاد وجودی انسان (ارادی، فطری و غریزی) را متأثر ساخته که از عوامل سازنده تمایلات و تعاملات فردی و اجتماعی انسان و ترسیم‌کننده اعتبارات اجتماعی برای هر فرد است. این مفاهیم یا احکام در تمامی آثار اعتباری انسان نمود داشته و منتج به ارائه الگوهای آرمانی برای رفتار و زیست انسان و مبنا و اساسی برای رویکرد انتقادی نسبت به واقعیت‌های اجتماعی است [۱۲]. در این پژوهش اعمال و رفتار در چارچوب شرع الهی در سه مولفه پایداری زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی در نرم افزار اطلس تحلیل گردید.

بعد زیست‌محیطی جایگاه مهمی دارد. انسان در برابر محیط زیست، محدود به قید امانت بوده که گواه این مطلب، آیه «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ» است؛ علامه در تفسیر این آیه بیان می‌دارد که امانت- هر چه باشد- به معنای چیزی است که نزد غیر ودیعه بسپارند تا او آن را برای سپارنده حفظ کند و سپس به وی برگرداند و در آیه مورد بحث، امانت عبارت است از چیزی که خداوند آن را به انسان به ودیعه سپرده تا انسان آن را برای خدا حفظ کند و سالم نگه‌دارد و سپس به صاحبش یعنی خداوند برگرداند [۳۹]. محیط زیست نیز یکی

جدول ۵: مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و نشانگر بعد اعمال و رفتار در چارچوب شرع الهی در معیار زیست‌محیطی برگرفته از نرم‌افزار ATLAS.ti7 (منبع: نگارندگان)

مؤلفه	مقوله	بعد
بهره‌برداری، نگهداری و محافظت از طبیعت از هر گونه فساد، خرابی و ویرانی	آبادانی و عمران زمین و بهره‌برداری بهینه از طبیعت بر اساس دیدگاه الهی	اعمال و رفتار در چارچوب شرع الهی در معیار زیست‌محیطی
پرهیز از بهره‌برداری اسراف گونه از محیط زیست		
شکر نعمت تمامی پدیده‌های هستی در جهت صرف نعمت برای هدفی که خلق شده		
تصرف امانت‌دارانه انسان در جهان هستی به عنوان جانشین الهی	حفظ تعادل اکولوژیکی و توازن زیست‌محیطی و تصرف در طبیعت در چارچوب قوانین الهی	
محدود بودن دخالت و تصرف انسان در محیط زیست در محدوده قوانین الهی		
وجود تنوع زیستی فراوان در نظام محیط زیست	توجه به عدالت زیست محیطی بین نسل‌ها و حفظ تنوع زیست محیطی و رعایت حقوق حیوانات از سوی شهروندان	
خلقت تمامی عناصر محیط زیست برای تمامی انسان‌ها		
رعایت حقوق حیوانات		

یک خصوصیت از میان همه خصوصیات و خواص انسانیت مستثنی باشد، یعنی خصوص اجتماعی بودنش از همان اول پیدایشش به‌طور کامل تحقق یافته باشد و اجتماع امروزی با اجتماع روز اول خلقتش هیچ فرق نکرده باشد، بلکه این ویژگی انسان مانند سایر ویژگی‌هایش که به نحوی با نیروی علم و اراده او ارتباط دارند، تدریجاً به‌سوی کمال در حرکت بوده و کم‌کم در انسان تکامل یافته است. (جدول ۶)

بعد فرهنگی و اجتماعی بسیار مهم است. بنیادی‌ترین نیازی که بشر و جوامع بشری از ابتدای پیدایش خود با آن روبه‌رو بوده‌اند نیاز به بقا در محیطی پیچیده است؛ از طرفی انسان برای مواجهه با این پیچیدگی‌ها از نظر زیستی نیز تجهیز نشده و از همین رو نیازمند نهادها و زندگی اجتماعی است. بنابراین انسان موجودی است که باید اجتماعی زندگی کند، چرا که فطرت تمامی افراد انسان چنین است؛ یعنی فطرت تمام انسان‌ها این معنا را درک می‌کند و تا آنجا هم که تاریخ نشان داده هر جا بشر بوده اجتماعی زندگی می‌کرده و آثار باستانی هم این مطلب را ثابت می‌کند. [۴۳] اجتماع انسانی مانند سایر خواص روحی انسان و آنچه که مربوط به او است از روز آغاز پیدایش به‌صورت کامل ایجاد نشده تا کسی خیال کند که اجتماع تکامل نمی‌پذیرد، نه در کمالات مادی و نه در کمالات معنوی بلکه اجتماعی شدن انسان هم مانند سایر امور روحی و ادراکیش دوش‌به‌دوش آنها تکامل پذیرفته، هر چه کمالات مادی و معنوی بیشتر شده، اجتماعش نیز سامان بیشتری به خود گرفته است و مسلماً انتظار نمی‌رود که این

جدول ۶: مقوله‌ها، مؤلفه‌ها و نشانگر بعد اعمال و رفتار در چارچوب شرع الهی در معیار اجتماعی برگرفته از نرم‌افزار ATLAS.ti7 (منبع: نگارندگان)

مؤلفه	مقوله	بعد
وجوب علم آموزی برای همگان و عمل به آن	فراهم آوردن گسترش علم آموزی در شهر و تلاش برای کسب علم و حکمت توسط شهروندان	فراهم آوردن حداکثر مشارکت مردم در شهر و تعاون، مشارکت در امور اجتماعی و پرهیز از تفرقه برای رسیدن به کمال توسط شهروندان
حد نداشتن علم برای یادگیری		
اصل عدم اختلاف و دعوت به اتحاد		
مشارکت از طریق تمسک به حبل الله		
لزوم جامعه مشارکتی و اثر مثبت اجتماعی بالاتر از اثر فردی	فراهم آوردن حداکثر مشارکت مردم در شهر و تعاون، مشارکت در امور اجتماعی و پرهیز از تفرقه برای رسیدن به کمال توسط شهروندان	
اصل برقراری عدالت		
اصل برابری و عدم وجود برتری بین انسان ها		
دعوت به برقراری عدالت در همه امور بدون جانب داری		
توجه به رعایت عدالت در شرایط مختلف و عدالت فردی و اجتماعی	توزیع عادلانه امکانات و خدمات شهری در شهر و داشتن روحیه احساس مسئولیت نسبت به یکدیگر در راستای برقراری عدالت اجتماعی توسط شهروندان	
دعوت به مشورت و امر به معروف و نهی از منکر		
برقراری ارتباط الفت و اخوت با یکدیگر		
کاهش امنیت با ایجاد فساد در جامعه و عدم توجه به اقتصاد		
مهلت دادن در وفای به عهد و شرایط نقض عهد	برقراری امنیت در شهر و تعهد و پایبندی اجتماعی و مالی نسبت به هنجارهای جامعه توسط شهروندان	
وجوب وفای به عهد و اهمیت وفای به عهد اجتماعی		

از آیات قرآن کریم است که در ادامه هر یک از این مؤلفه‌ها توضیح داده شده است. (جدول ۷)

بعد اقتصادی هم مهم است. در اسلام مسائل اقتصادی به حدی اهمیت دارد که آیات بسیاری از قرآن کریم به این موضوع اشاره دارد. از طرفی اهمیت اقتصاد، به میزان اهمیت هدف آن بستگی دارد. در بینش دینی، هدف نهایی نظام اقتصادی، رسیدن به سعادت حقیقی، کمال مطلوب و قرب الهی است. توسعه اقتصادی عادلانه، مهم‌ترین هدف نظام اقتصادی اسلام است، زیرا به همراه این نوع توسعه بی‌نیازی تمام آحاد جامعه امکان‌پذیر می‌شود. این نوع از توسعه اقتصادی، رشد پایداری است که عدالت را نیز به همراه دارد [۴۴]. تقسیم کار عادلانه در جهت بهره‌برداری کارآمد از منابع اقتصادی، توزیع عادلانه درآمد، توزیع مجدد سرمایه و درآمد و خودکفایی اقتصادی از مؤلفه‌های اقتصادی شناسایی شده

جدول ۷: مقوله‌ها، مؤلفه‌ها، زیرمؤلفه‌ها و نشانگر بعد اعمال و رفتار در چارچوب شرع الهی در معیار اقتصادی برگرفته از نرم‌افزار ATLAS.ti7 (منبع: نگارندگان)

بعد	مقوله	مؤلفه	زیرمؤلفه
اعمال و رفتار در شهر	تقسیم کار و توزیع عادلانه درآمد در جهت بهره‌برداری کارآمد از منابع اقتصادی شهر و شکوفاسازی استعدادهای فردی بر پایه رفع نیازهای جمعی	وجود تفاوت تکوینی و طبیعی میان انسان‌ها ایجاد ظلم و هرج و مرج به واسطه فاصله زیاد بین فقیر و غنی وجود استعدادهای مختلف انسان‌ها برای رفع نیازهای انسانی	وجود تفاوت بین انسان‌ها از نظر روزی-وجود تفاوت بین انسان‌ها از جانب خداوند و به‌منظور امتحان و تربیت الهی-وجود تفاوت درجات بین انسان‌ها از نظر میزان سعی و کوشش-وجود تفاوت بین انسان‌ها به‌منظور مسخر کردن برخی توسط برخی دیگر از افراد-ظلم کردن توسط برخی انسان‌ها به واسطه ثروت زیاد به دلیل طبیعت مال-طغیان انسان‌ها در صورت انبوه ثروت-متفاوت بودن استعداد انسان‌ها برای هدایت به سوی کمال-متنوع بودن نیازها و استعدادهای انسان-مکلف بودن انسان‌ها به اندازه توان و ظرفیت آنها
	خودکفایی اقتصادی شهر و روحیه تلاش و کار برای تولید ثروت در شهر توسط شهروندان	تلاش برای خودکفایی اقتصادی وجوب کار و تلاش	-محقق نشدن عمران و آبادانی زمین بدون کار و تلاش-دعوت به انجام دادن کارها با کمال اهتمام و سعی-تلاش و کوشش دنیوی در جهت رسیدن به هدف متعالی آخرت-آدمی را حاصلی جز نتیجه تلاش و عملش نیست-لزوم داشتن دو صفت امانت‌داری و علیم بودن فرد در انتخاب کار مورد نظرش
	آبادانی و عمران زمین به‌منظور تولید ثروت در شهر و ترجیح دادن منافع مادی جمعی بر منافع فردی توسط شهروندان	لزوم عمران و آبادانی ممنوعیت درآمدهای غیرمنطقی و حرام	-تغییر زمین از حالت طبیعی به حالتی که بتوان از آن سودی برد-فساد انسان‌ها موجب نابودی کشت و زرع -نهی از حبس ثروت توسط عده‌ای درحالی‌که افراد دیگر جامعه به آن نیاز دارند به دلیل تهدید حیات جامعه-نهی از تصرف در اموال دیگران-ممنوعیت تصرف اموال مردم به ناحق به دلیل تأثیر در تباهی جامعه بشری و باطل کردن هدف دین

بحث و نتیجه‌گیری

متناسب با مسیر کمال و تعالی شهروندش باشد به‌طوری‌که به نظر می‌رسد توسعه همه‌جانبه شهر در ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی می‌تواند این مسیر را هموار می‌نماید. نظریه تعالی با هدف تعالی شهروندان و پاسخگویی به تمامی نیازهای مادی و معنوی شهروندانش مطرح شده است. از طرفی دیگر به نظر می‌رسد متقابلاً، شهروندان نیز می‌توانند با نوع رفتار و اعمال خود موجب حرکت شهر به سمت توسعه و تعالی شوند.

با نگاهی به مفهوم جامعیت در خلق شهر پایدار، نتایج پژوهش نشان داد هر فعلی که از شهروندان سر می‌زند چنانچه هدف آن‌ها از انجام آن فعل، کسب رضایت خداوند و حرکت در چارچوب الهی باشد، آن فعل از فطرت الهی شکوفا شده آن‌ها سرزده است. چنین بینشی موجب می‌شود که در دو

پایداری و شهر پایدار ریشه در فرهنگ اسلامی و ایرانی دارد. از نظر اسلام به عنوان دین جامع که پاسخگویی تمام نیازهای بشری است، انسان به طور فطری کمال طلب است و این کمال خواهی در همه ابعاد مطرح می‌باشد. از طرفی دیگر قرآن کریم با محوریت مبنای مهم الهی بودن، به تمام جوانب زندگی انسان جهت می‌دهد به‌طوری‌که می‌توان گفت نمود عالی مسیر دستیابی انسان به کمال و تعالی، در تمامی حوزه‌ها در آیات قرآن مطرح شده است و این انسان‌ها هستند که می‌بایست با شناسایی این مسیر تمامی استعدادهای بالقوه انسانی را در جهت تعالی یابی به فعلیت دریاورند. شهر نیز به عنوان بستر محیط زندگی انسان که فرد و جامعه در آن رشد می‌کنند، تأثیر می‌گذارند و تأثیر می‌پذیرند می‌تواند

سطح نظری و عملی، جهان‌بینی، گرایش و اعمال و رفتار شهروندان در تعامل با یکدیگر، طبیعت و شهر تغییر یابد. شکل ۷ رابطه بین جهان‌بینی، نگرش و اعمال و رفتار شهروندان شهر تعالی در چارچوب نظام توحیدی نشان می‌دهد. همچنین این مدل نشان می‌دهد که چگونه شهروند شهر تعالی با چنین نگرشی، موجب تعالی محیط زیست خود (شهر) می‌شود. در مدل مفهومی ارائه شده در شکل ۷، همه چیز بر محوریت توحید قرار دارد و شهروندان با حرکت در مسیر تعالی خود، بستر تعالی شهر را نیز فراهم می‌کنند، شهر نیز با قرار گرفتن در مسیر توسعه و تعالی متقابلاً بستر تعالی شهروندان را فراهم می‌آورد.

⇒ Is cause of
() Is part of
== Is associated with

Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning. 2016 Sep 10;6(2):48-59. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1395.6.2.5.5>

4. Mahdavinejad M. Designerly Approach to Energy Efficiency in High-Performance Architecture Theory. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2020 Sep 10;10(2):75-83. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1395.10.2.7.5>
5. Mahdavinejad M. Discourse of High-Performance Architecture: A Method to Understand Contemporary Architecture. *Hoviatshahr*, 2017 Aug 23;11(2):53-67. [Persian] Available from: http://hoviatshahr.srbiau.ac.ir/article_10930_79f91b76bac9a77aba9d4aff60465705.pdf
6. Mahdavinejad M. High-Performance Architecture: Search for Future Legacy in Contemporary Iranian Architecture. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 2017 Mar 14;9(17):129-138. [Persian] Available from: http://www.armanshahrjournal.com/article_44611_955a20b5cfd1f32308e627ddc8528b91.pdf
7. Mahdavinejad M, Bitaab N. From Smart-Eco Building to High-Performance Architecture: Optimization of Energy Consumption in Architecture of Developing Countries. *E&ES*. 2017 Aug;83(1): 012020. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/83/1/012020>
8. Pourjafar M R, Pourjafar A, Safdari S. Various Types of Islamic City and Pointing Out to Defining the Major Aspects of Ideal Islamic City. *Iran University of Science & Technology*. 2015;3 (3):1-17. [Persian] Available from: <http://jria.iust.ac.ir/article-1-269-fa.html>
9. Rasoolzadeh M, Moshari M. Prioritizing for Healthy Urban Planning: Interaction of Modern Chemistry and Green Material-based Computation. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2021 May 10;11(1):94-105. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1400.11.1.7.0>

تشکر و قدردانی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تاییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان: نویسنده اول، پژوهشگر اصلی، برداشت کتابخانه ای، تدوین محتوا با سهم ۴۰٪ و نویسنده دوم، پژوهشگر اصلی، ایده مقاله و کنترل نتایج با سهم ۳۰٪؛ و نویسنده سوم، پژوهشگر کمکی، مقایسه یافته ها و مدیریت نتایج با سهم ۳۰٪

منابع مالی: مطالعه حاضر مستخرج از رساله دکتری تخصصی نویسنده اول است که با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی قابل انجام شده است.

منابع

1. Ziary S, Ziary K, Abdoli M. Analysis of Population Changes and Activity in Tehran Metropolis Exclusion zone and Its Management Requirements. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2016 Sep 10;6(2):73-85. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1395.6.2.4.4>
2. Mohamadzade R, Javanroudi K. Redesign of Collective and Private Spaces of Public Apartments to Enhancing Social Health in Iranian-Islamic Structure; Case study: Baharestan 2 complex, Sanandaj. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2016 Sep 10;6(2):36-47. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1395.6.2.7.7>
3. Medghalchi L, Ansari M, Bemanian M, Pourjafar M. Spatial continuity in contemporary Iranian architecture.

17. Eslami, L., Majedi, H., Etessam, I. Analyzing the Latent Logic of Inclusive Design in Vernacular Architecture of Iran with the Approach of Sustainability; Case Study: 12th District of Tehran (Safavid Fence). *The Monthly Scientific Journal of Bagh- E Nazar*, 2019; 16(77): 73-88. <https://doi.org/10.22034/bagh.2019.143940.3731>
18. Eslamirad N, Kolbadinejad SM, Mahdavinejad M, Mehranrad M. Thermal comfort prediction by applying supervised machine learning in green sidewalks of Tehran. *Smart and Sustainable Built Environment*. 2020 Apr 28; 9(4):361-374. <https://doi.org/10.1108/SASBE-03-2019-0028>
19. Farshid Nik F, Afhami R, Ansari M, Nabavi L. The Role of Dynamic Equilibrium in the Continuous Perception of in Iranian Islamic Urbanism. *Naqshejahan - Basic studies and New Technologies of Architecture and Planning*, 2015 Oct 10;5(3):30-40. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1394.5.3.4.9>
20. Arjmand Siahpoush I. Evaluation of Sustainable Urban Development Status in Andimeshk City and Providing an Appropriate Model. *Journal of Iranian Social Development Studies*. 2016 Feb 20;8(1):67-83. [Persian] Available from: https://jisds.srbiau.ac.ir/article_9233_a291f28486e3e51b327896c4f04c72d0.pdf
21. Mahdavinejad M, Hosseini SA. Data mining and content analysis of the jury citations of the Pritzker Architecture prize (1977–2017). *Journal of Architecture and Urbanism*. 2019 Feb 1;43(1):71. <https://doi.org/10.3846/jau.2019.5209>
22. Mahdavinejad M, Zia A, Larki AN, Ghanavati S, Elmi N. Dilemma of green and pseudo green architecture based on LEED norms in case of developing countries. *International journal of sustainable built environment*, 2014 Dec 1;3(2):235-46. <https://doi.org/10.1016/j.ijbe.2014.06.003>
23. Hadianpour M, Mahdavinejad M, Bemanian M, Haghshenas M, Kordjamshidi M. Effects of windward and leeward wind directions on outdoor thermal and wind sensation in Tehran, *Building and Environment*. 2019 Mar 1;150:164-180. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2018.12.053>
10. Kamyar M, Taghvavae A A, Khazaei R. Unstable Condition of Housing in Tehran: Disruption or Dynamism. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2017 Apr 10;7(1):13-20. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1396.7.1.1.6>
11. Mazaherian H, Keynoosh A, Keynoosh A. Endogenous versus Conventional Approach to Residential Development in Revitalize Urban Identity of Iranian Islamic Architecture. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2017 Apr 10;7(1):1-12. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1396.7.1.7.2>
12. Sedighi R, Panahi S, Foroutan M, Dibadj S. Effective Factors in Interpretation or Reading the Islamic Architectural Based on Transcendent Wisdom. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2021 Mar 10;10(4):295-303. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1399.10.4.6.8>
13. Bahramipناه A, Kia A. Quranic Interpretation of Holy Light Idea in Islamic and Iranian Architecture of Safavid Era. *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2020 Dec 10;10(4):287-293. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1399.10.4.7.9>
14. Arbab M, Mahdavinejad M, Bemanian M. Comparative Study on New lighting Technologies and Buildings Plans for High-performance Architecture. *Journal of Solar Energy Research*. 2020 Oct 1;5(4):580-93. <https://doi.org/10.22059/jsr.2020.304087.1157>
15. Attarian K, SafarAli Najar B. Defining Sustainability Characteristics for Residential Buildings in Hot and Humid Climate (Case Study: Traditional Houses of Ahwaz). *Naqshejahan - Basic Studies and New Technologies of Architecture and Planning*. 2018 Dec 10;8(3):161-170. [Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1397.8.3.3.9>
16. Diba D. Contemporary architecture of Iran. *Architectural Design*. 2012 May;82(3):70-9. <https://doi.org/10.1002/ad.1406>

- regions. *Building Simulation*. 2018 Apr 1;11(2):359-372.
<https://doi.org/10.1007/s12273-017-0407-7>
32. McCarthy VL, Bockweg A. The role of transcendence in a holistic view of successful aging: A concept analysis and model of transcendence in maturation and aging. *Journal of Holistic Nursing*. 2013 Jun;31(2):84-92.
<https://doi.org/10.1177/0898010112463492>
33. Peltonen T. Transcendence, consciousness and order: Towards a philosophical spirituality of organization in the footsteps of Plato and Eric Voegelin. *Philosophy of Management*. 2019 Nov;18(3):231-47.
<https://doi.org/10.1007/s40926-018-00105-6>
34. Koltko-Rivera ME. Rediscovering the later version of Maslow's hierarchy of needs: Self-transcendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of general psychology*. 2006 Dec;10(4):302-17.
<https://doi.org/10.1037/1089-2680.10.4.302>
35. Talaei M, Mahdaveinejad M, Azari R. Thermal and energy performance of algae bioreactive façades: A review. *Journal of Building Engineering*. 2020 Mar 1;28:101011.
<https://doi.org/10.1016/j.jobbe.2019.101011>
36. Talaei M, Mahdaveinejad M. Probable cause of damage to the panel of microalgae bioreactor building façade: Hypothetical evaluation. *Engineering Failure Analysis*. 2019 Jul 1;101:9-21.
<https://doi.org/10.1016/j.engfailanal.2019.02.060>
37. Reed PG. Self-transcendence and mental health in oldest-old adults. *Nursing research*. 1991 Jan. <https://doi.org/10.1097/00006199-199101000-00002>
38. Frankl VE. Self-transcendence as a human phenomenon. *Journal of Humanistic Psychology*. 1966 Apr;6(2):97-106.
<https://doi.org/10.1177/002216786600600201>
39. Allamah Muhammad Hussein Tabatabai. Tafsir Al-Mizan. Qom: Islamic Publications Office affiliated with the Qom Seminary Teachers Association. 1892–1981, VOL.5,P:144. VOL.6, P:130. VOL.1, P:41. VOL.19, P:150. VOL.6,292. VOL.2, P:510-
24. Javanroodi K, Mahdaveinejad M, Nik VM. Impacts of urban morphology on reducing cooling load and increasing ventilation potential in hot-arid climate. *Applied Energy*. 2018; 231: 714-46.
<https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2018.09.116>
25. Javanroodi K, Nik VM, Mahdaveinejad M. A novel design-based optimization framework for enhancing the energy efficiency of high-rise office buildings in urban areas. *Sustainable Cities and Society*. 2019; 49:101597.
<https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101597>
26. Mahdaveinejad M, Javanroodi K. Natural ventilation performance of ancient wind catchers, an experimental and analytical study–case studies: one-sided, two-sided and four-sided wind catchers. *International journal of energy technology and policy*. 2014 Jan 1;10(1):36-60.
<https://doi.org/10.1504/IJETP.2014.065036>
27. Pakdehi, S. G., Rasoolzadeh, M., & Moghadam, A. S. (2016). Barium oxide as a modifier to stabilize the γ -Al₂O₃ structure. *Polish Journal of Chemical Technology*, 18(4), 1-4.
<https://doi.org/10.1515/pjct-2016-0062>
28. Rahbar M, Mahdaveinejad M, Bemanian M, Davaie Markazi AH, Hovestadt L. Generating Synthetic Space Allocation Probability Layouts Based on Trained Conditional-GANs. *Applied Artificial Intelligence*. 2019 Jul 3;33(8):689-705.
<https://doi.org/10.1080/08839514.2019.1592919>
29. Saadatjoo P, Mahdaveinejad M, Zhang G, Vali K. Influence of permeability ratio on wind-driven ventilation and cooling load of mid-rise buildings. *Sustainable Cities and Society*. 2021 Jul 1;70:102894.
<https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.102894>
30. Pakdehi, S. G., Rasoolzadeh, M., & Zolfaghari, R. (2014a). Synthesize and Investigation of the Catalytic Behavior of Ir/ γ -Al₂O₃ Nanocatalyst. *Advanced Materials Research* (Vol. 829, pp. 163-167).
<https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/AMR.829.163>
31. Saadatjoo P, Mahdaveinejad M, Zhang G. A study on terraced apartments and their natural ventilation performance in hot and humid

511. VOL.6, P:314.VOL.2,P:359 .VOL.15, P:12. VOL.3,P:416. VOL.9,P:251 .VOL.10,P:221 .VOL.3,P:215. VOL.3,P:220-221 .VOL.18,P:81-82. VOL.2,P:277 .VOL.11,P:464 .VOL.2,P:544-545 .VOL.16,P:524. VOL.4,P:145.
40. Aliabadi M. Perfection in Creation: Process-based Dynamism and Empiricism in Islamic Art, Architecture and Urban Design. *Journal of Iranian Architecture Studies*. 2016 Jan 10;4(8):57-72. [Persian] Available from: <http://jias.kashanu.ac.ir/article-1-864-en.html>
41. Radmanesh SA, Olfat L. Islamic principles in the field of environmental sustainability of the supply chain based on the islamic iranian model of progress. *Strategic Studies of public policy*. 2017 May 22;7(22):93-110. [Persian] Available from: http://sspp.iranjournals.ir/article_26099_00.html?lang=en
42. Shamkhi M. The effect of Quranic education on human perfection. *Educational Doctrines in Quran and Hadith*. 2016 Jan 30;1(2):59-76. <https://doi.org/10.22034/IUED.2016.18115>
43. Ale'emran R, Ghelijbeigi H. Reciting the Holy Quran Utopia. *Quarterly Sabzevaran Fadak*. 2013 Feb 1;4(14):9-24. [Persian] Available from: http://qsf.iranjournals.ir/article_633744.html?lang=en
44. Askari H, Taghavi R. The principle foundations of an Islamic economy. *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*. 2005 Dec 1;58(235):187. Available from: <https://www.proquest.com/openview/e54f90be966e807a0ea08e110c3a3856/1?pq-origsite=gscholar&cbl=41088>